
KENTSEL FONKSİYONLARI AZ GELİŞMİŞ KASABALARA BİR ÖRNEK: DOMANIÇ

A Sample For The Towns Whose Urban Functions Are Underdeveloped: Domaniç

Arş.Gör.Namık Tanfer ALTAŞ*

Özet

Domaniç kasabası, Kütahya iline bağlı bir ilçe yönetim merkezi olup, Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerinin kesiştiği bir alanda, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde yer almaktadır. Kütahya il merkezine 90 km, Bursa il merkezine ise 86 km uzaklıkta bulunan Domaniç kasabasının 2006 yılı itibariyle nüfusu 4 268'dir.

Geçmişteki önemini, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan alan Domaniç kasabası, Osmanlılar tarafından yaylak olarak kullanıldığı için uzun yıllar önemli bir fiziksel gelişim göstermemiştir. Osmanlı Devleti idaresinde uzun yıllar nahiye statüsünde olan Domaniç, 1960 yılında Kütahya'nın altıncı ilçesi olmuştur. İlçe statüsüne sahip olmasıyla, Domaniç kasabası merkezilik özelliği kazanmıştır. Bununla birlikte ilçe merkezinin nüfusu artmış ve ilçe merkezinde hizmetler fonksiyonu önemli hâle gelmiştir. Domaniç kasabasında faal nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımına baktığımızda, % 79.5'inin tarım dışı sektörlerde uğraştığı gözlenir. Sektörel dağılımda isegüçlü olan iki ilçe merkezinin arasında bulunmaktadır. Bu durum ise Domaniç ilçe merkezinin, nüfusunun artmasını ve şehirselleşmesinin gelişmesini engellemiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, kentsel fonksiyonlar, kasaba, Domaniç.

* Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, Erzurum. ntanfer@atauni.edu.tr, namiktanfer@hotmail.com

Abstract

Domaniç town is an administration center of the district belongs to Kütahya, and it is on the field that Marmara, Aegean and Inner Anatolia regions and places in Inner West Anatolian field of the Aegean region. The population of Domaniç town that is far from 90 km to Kütahya and 86 km to Bursa, has been 4268 since 2006.

Domaniç town, gets its importance in the past, from the establishment of Ottoman didn't show any physical development for long years, because it was used as mountain pastures by Ottoman Turks. Domaniç, which was subdistrict for long years under the administration of Ottoman State, became the district of Kütahya in 1960. Domaniç town became the center by having the district statu. So, the population of district center raised and the services activities in the district center became important. When we look the distribution according to the economic activities of the active population, it is observed that % 79.5 of population work in the other sectors except farming. In the sectoral distribution the service sector became first order with % 53.6 (549 people).

Domaniç town places between the 2 district center, İnegöl in north (46 km) and Tavşanlı in south (38 km) which have economic power. This situation has prevented the increasing of the population of the district center and development of city function.

Key Words: *Urbanization, urban functions, town, Domaniç.*

1. Giriş

Türkiye özellikle 1950'den sonra hızlı bir kentleşme süreci içerisine girmiştir. Ancak kent sayısının ve kentli nüfusun artması suretiyle belirginleşen bu süreç, bütün coğrafi bölgelerde aynı hızda gerçekleşmemiştir. Bazı bölgelerde kentleşme, oldukça hızlı bir şekilde devam ederken, bazılarında çok düşük kalmıştır. Dolayısıyla, coğrafi bölgelerin farklılığı, hemen her yörede özel çalışmaları gerekli hâle getirmiştir. Çünkü kentlerin gelişimine zemin hazırlayan coğrafi çevre faktörlerinin analiz edilmesi, plânlama kararlarının uygulanabilirliğini de olumlu yönde etkileyecektir.¹ Ancak bu şekilde kentlerin mevcut fonksiyonlarının nasıl ortaya çıktığını ve şekillendiğini açıklayabiliriz.

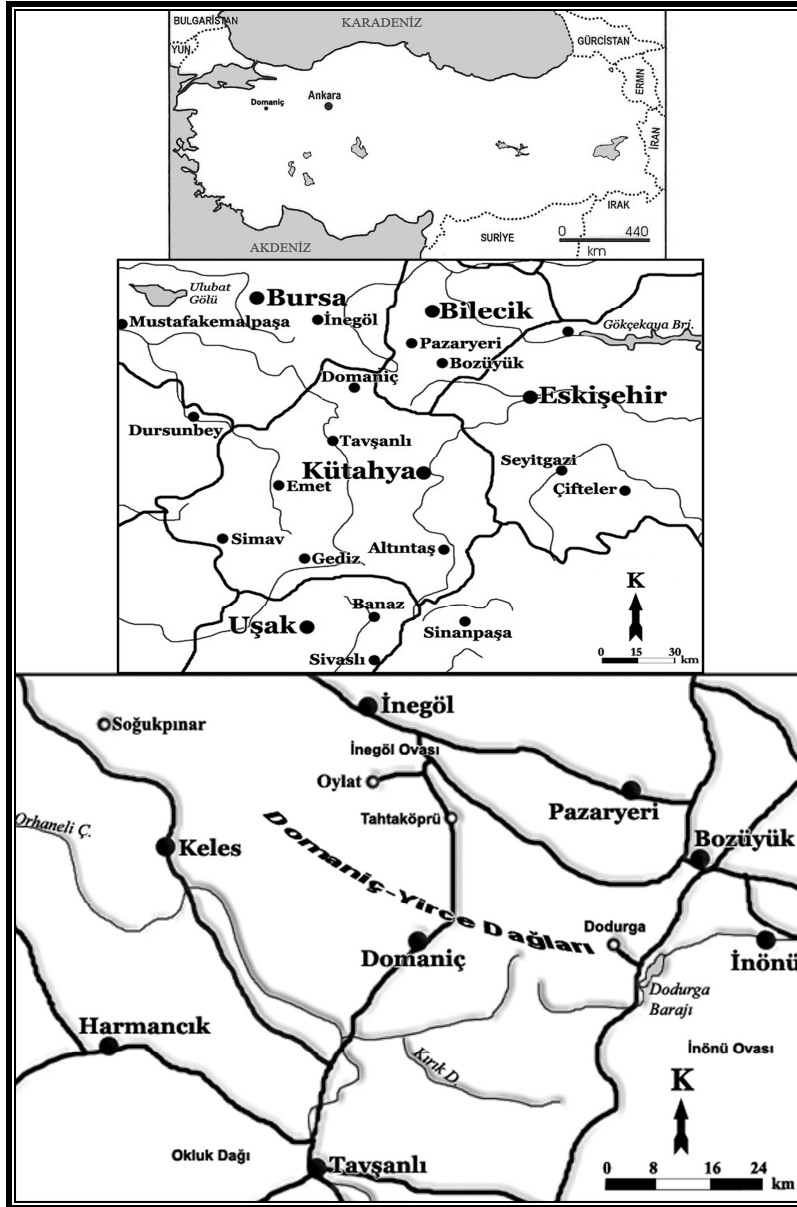
Kütahya iline bağlı bir ilçe yönetim merkezi olan Domaniç, Marmara, Ege ve İç Anadolu bölgelerinin kesiştiği bir alanda, Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu Bölümü'nde yer almaktadır. Domaniç, kuzeyden Bursa'nın İnegöl, doğudan Bilecik'in Bozüyük, güneyden Kütahya'nın Tavşanlı, batıdan ise yine Bursa'nın Keles ilçeleriyle çevrilidir (Şekil 1). Hem Bursa'ya daha yakın olması, hem de Bursa'nın sosyal ve ekonomik faaliyetlerinin daha canlı olması, halkın büyük bir kısmının Bursa ile olan ticarî ilişkilerinin yoğun olmasına ortam hazırlamıştır.

Araştırmamıza konu oluşturan Domaniç kasabası, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan ve ülkemizdeki 872 ilçeyi kapsayan sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında, 556. sırada yer alıp, 4.gelişmişlik grubunda yer almaktadır.² Kütahya ilindeki 13 ilçe arasında (merkez ilçe dâhil) gelişmişlik sıralamasında ise 10. sırada bulunmaktadır.³ Domaniç, 1960 yılında ilçe statüsüne kavuşmasına rağmen, ilçe merkezi nüfusu yıllarca 5000'e ulaşamamış ve dolayısıyla ekonomik olarak ta kayda değer bir gelişme gösterememiştir. Bu çalışmada, Domaniç gibi nüfusu 5000'i aşmayan Türkiye'deki küçük kasabaların, sahip oldukları şehirselle fonksiyonları ile dar da olsa bir bölgesi olduğunu ve merkezilik güçlerinin olduğunu ortaya koymak ile Domaniç'in Türkiye'deki şehir yerleşmeleri içindeki yerini (fonksiyonel özellikleri) belirlemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda kasabanın fonksiyonel sınıflandırmadaki yerinin belirlenmesi ve ekonomik olarak gelişmemesinin sebeplerinin ortaya çıkarılması amacıyla, kasabanın konumu, kuruluş yeri özellikleri, fizyonomisi ve nüfus özellikleri incelenmiş, ayrıca fonksiyonel özellikleri etüt edilmeye çalışılmıştır.

¹ Doğanay, S., 2007, *Yomra'nın Başlıca Fonksiyonel Özellikleri*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 18, Konya, s.81.

² Dinçer, B., Özasan, M., 2004, *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, DPT, Ankara, s.96.*

³ Dinçer, B., Özasan, M., 2004, a.g.e., s.119.

Şekil 1. Domaniç'in Lokasyon Haritası.

1.1. Domaniç'in Konumu ve Gelişimi

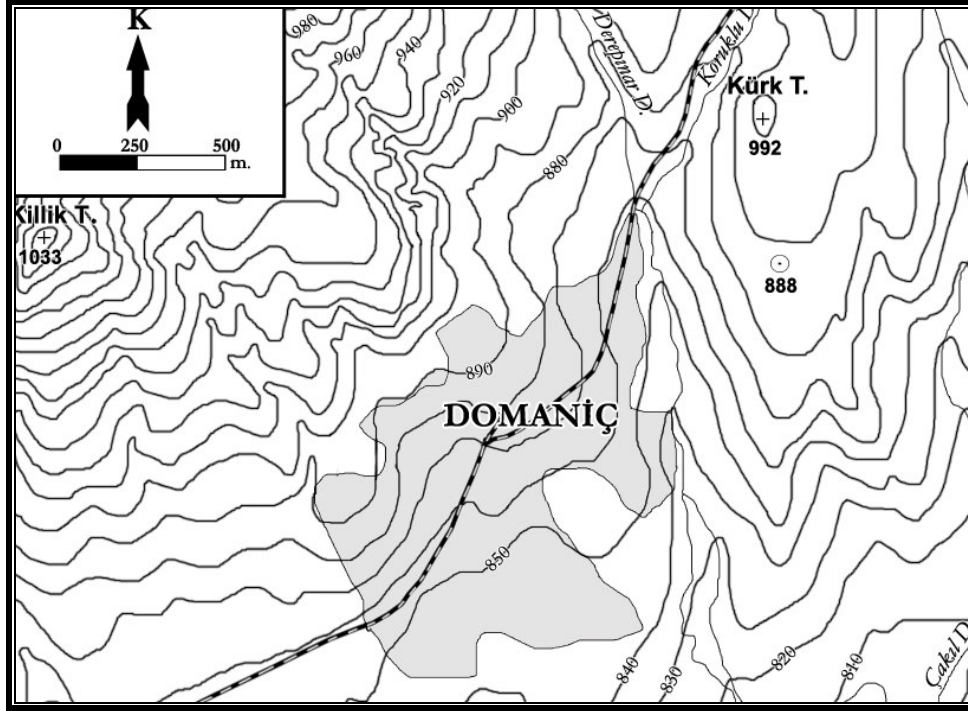
Domaniç ilçesi, kuzeybatıdan Uludağ'ın güneydoğu uzantılarından Domaniç Dağı (2020 m), kuzeydoğudan Yirce Dağı, güneyden Yaylacık Dağı ile çevrilidir. Domaniç

kasabasının ortalama yükseltisi 870 m. kadar olup, kuzeydoğusunda Kürk Tepesi (992 m), kuzeybatısında ise Killik Tepesi (1033 m) çevresindeki önemli yükseltilerdir (Şekil 2).

Topoğrafik yapıya bağlı olarak kuzeyden güneye doğru eğimli ve nispeten engebeli bir arazi üzerinde kurulmuş olan Domanıç, kuzeydoğu-güneybatı istikametinde uzanan Tavşanlı-İnegöl karayolu tarafından bölünmektedir (Fotoğraf 1). Bunun nedeni, hem topografyanın giderek daha engebeli bir hâl alması, hem de yerleşmenin çevresinde bulunan bahçeli konutlar ve çiftliklerin kasabadan uzakta yer almaları gösterilebilir. Bu dağılışı yerleşmenin doğu ve batı yakasında daha belirginleşmektedir.

Fotoğraf 1. Domanıç kasabasının uzaydan çekilmiş bir görüntüsü (Google Earth programından alınmıştır).

Şekil 2. Domaniç Kasabası ve Yakın Çevresinin Topografya Haritası.

Kasabanın bugünkü fiziksel görünümünün temelleri her ne kadar Osmanlılar zamanında atılsa da bu toprakların Ertuğrul Gazi'ye yaylak olarak verilmesi⁴ nedeniyle, Domaniç hep geçici bir yerleşim yeri olarak kullanılmıştır.⁵ Bu nedenle önemli bir fiziksel gelişim ve buna bağlı olarak önemli bir nüfus artışı olmamıştır.

Domaniç'in, Osmanlı arşivlerindeki çeşitli belgelerde Hüdavendigâr Vilâyeti'nin (bugünkü Bursa ili) İnegöl kazasına bağlı bir nahiye olduğu anlaşılmaktadır.⁶ Cumhuriyet döneminde uzun yıllar nahiye olarak Bilecik ili Söğüt ilçesine, Bursa ili İnegöl ilçesine bağlı kalan Domaniç, 1932 yılında Kütahya ili Tavşanlı ilçesine bağlanmış, 1960'ta ise Kütahya'nın altıncı ilçesi olmuştur.

Domaniç kasabasında ticarî faaliyetlerin pek yoğun olmayışı, 1886 yılında nahiye olan Domaniç'in uzun yıllar boyunca aynı statüde kalmasına sebep olmuştur. İlçe merkezi

⁴ Hammer, J. V., 1997, Osmanlı Tarihi, M.E.Basımevi, İstanbul, Cilt:I, s.2.

⁵ Koşar, S., 2001, Kütahya, TŞOF Matbaacılık, Ankara, s.234-235.

⁶ Mütenevî Maruzat Evrakı, Dosya No:47, Gömlek No:92, Tarih (Milâdî): 12.01.1891, Yıldız Perakende Evrakı Vilayetler Tahriratu, Dosya No:23, Gömlek No.84, Tarih (Milâdî): 18.01.1892.

statüsüne kavuşmasıyla (1960) birlikte yönetim fonksiyonu canlanmış ve bunun sonucu olarak da kasabada nispeten bir hareketlilik gözlenmiştir. Ancak, kasabadaki ticaret hacminin düşük olması ve herhangi bir sanayi tesisinin bulunmayışı bu canlılığın ilerlemesini engellemiştir. Kasabaları, diğer kır yerleşmelerinden ayıran en önemli özellik; tarım sektörünün yanı sıra, ticaret, hizmetler ve imalat sanayi gibi fonksiyonların mevcut olmasıdır. Bazı kasabalarda bu gelişme tarım fonksiyonunu geriye itecek boyutlara ulaşmıştır.⁷ Nitekim Domaniç'te de hizmetler ve sanayi fonksiyonunun, tarım fonksiyonundan daha büyük bir paya sahip oldukları görülmektedir (Tablo 2). Ancak bu Domaniç'in kent olduğu anlamına gelmez. Çünkü yaşam tarzı da bir yerin kent mi kır mı olduğu hakkında bize ipuçları verebilir.⁸ Bu açıdan bakıldığında Domaniç'in kırsal yerleşmelerden oldukça modern, ancak tam olarak bir kent yerleşmesi olmadığını görürüz.

1.2. Yatay ve Dikey Gelişim

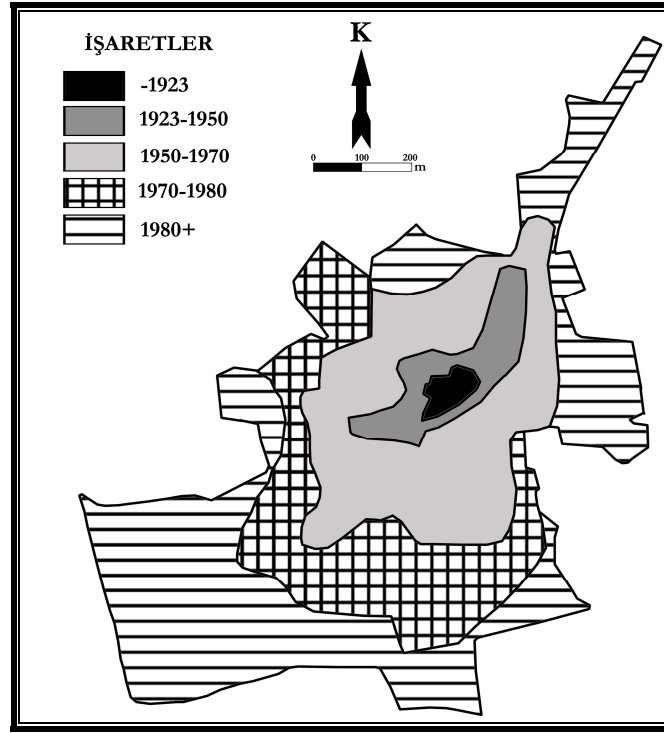
Genel görünüm itibarıyla kabaca kuzeydoğu-güneybatı istikametinde uzanan Domaniç kasabasının ilk yerleşme nüvesini, bugünkü Hisar Mahallesi sınırları içinde kalan Hükümet Konağı, Belediye, pazar alanı gibi yerlerin bulunduğu alan oluşturmaktaydı. Kasaba 1880'lere kadar bu sınırlar içerisinde kalmış, bu tarihten sonra gelişim yönü kabaca kuzeydoğu-güneybatı doğrultuda gerçekleşmiştir (Şekil 3). Bu doğrultudaki gelişmeye kasabanın ulaşım ağlarının etki ettiği kanaatindeyiz. Kuzey ve kuzeybatıda Ebe Çamlığı mesire alanı, yerleşmenin sınırını teşkil etmektedir. Ancak doğuya, batıya ve güneye doğru gelişim devam etmektedir (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Domaniç kasabasının güneybatısına doğru gelişme gösteren modern binalardan bir görünüm.

⁷ Darkot, B., 1967, *Kent Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri*, İstanbul Üniv., Edeb.Fak. Coğrafya Dergisi, Cilt: 8, Sayı:16, İstanbul, s.7.

⁸ Doğanay, H., 1997, *Türkiye Beşerî Coğrafyası*. Millî Eğitim Bakanlığı Yay. No: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No: 877, Eğitim Dizisi No: 10, İstanbul, s.420.

Şekil 3. Domaniç Kasabasının Yatay Gelişimi.

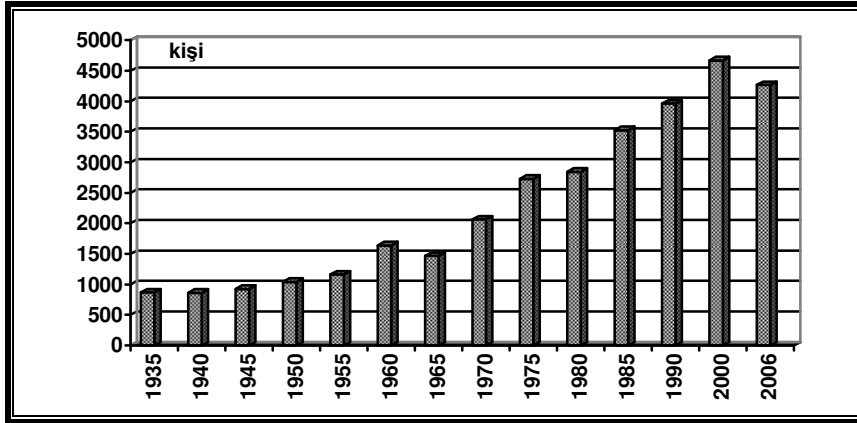
1.3. Domaniç'in Nüfus Özellikleri

1935 yılında yapılan nüfus sayımında Domaniç, 867 nüfusu ile Kütahya ili Tavşanlı ilçesine bağlı bir nahiye merkezi idi. 2006 yılında Domaniç Sağlık Ocağı ETF verilerine göre ise Domaniç ilçe merkezinin nüfusu, 4 268 kişiye ulaşmıştır. Geçen 71 yıllık süre içerisinde kasabanın nüfusu 3 401 kişi artmıştır (Tablo 1, Şekil 4).

Tablo 1. Domaniç Kasabasının Sayım Yıllarına Göre Nüfus Durumu (1935-2000).

1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000	2006
867	862	925	1040	1164	1638	1466	2062	2729	2847	3530	3966	4673	4268

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımları sonuçlarından ve Domaniç Sağlık Ocağı ETF verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4. Domaniç'in sayım yıllarına göre nüfus durumu (1935-2006).

Nüfusun yıllara göre değişimi incelendiğinde, en önemli artışın (%40.7 ile Domaniç'in ilçe olmasıyla 1955-1960 yılları arasında gerçekleştiği görülmektedir. Söz konusu artışta, yönetim fonksiyonunun beraberinde getirdiği nüfus kitlesi etkili olmuştur. 1965 yılına gelindiğinde nüfus miktarı, %10.5 (172 kişi) oranında azalarak 1466'ya gerilemiştir. Kasabada yaptığımız mülakatlar sonucunda, bu azalmanın nedeninin kasabadaki iş imkânların kısıtlı oluşundan kaynaklanan göç hareketi olduğu anlaşılmıştır. Göç edenlerin önemli bir kısmı ise fazla uzağa gitmemiş, Tavşanlı ve İnegöl'ü tercih etmişlerdir. Bu durum ise Domaniç kasabasının az gelişmişliğine ve göç vermesine ortam hazırlayan önemli bir sorun olmuştur. Nüfus, 1965'ten 2000'e kadar artarak 4673'e ulaşmış, 2006'da ise %8.6 oranında (405 kişi) azalarak 4268'e gerilemiştir. Nüfusun tarihsel gelişimine baktığımızda, bütün değerlerin 5000'in altında seyrettiği görülür. Dolayısıyla bazı coğrafyacıların kabul ettiği 10 000 nüfus kriterine⁹ hiçbir zaman ulaşamamıştır. DARKOT'un belirlediği nüfus kriterine göre ise 3 000 ile 10 000 arasında bulunduğu için Domaniç, kasaba olarak kabul edilmektedir.¹⁰

Nüfusta bağımlılık oranı ve çalışma çağındaki nüfusun belirlenmesi bakımından, gruplandırmanın 0-14, 15-64 ve 65+ şeklinde yapılması, pratik bir takım sonuçlar verir.¹¹ 2006 yılı sağlık ocağı ETF verilerine göre, Domaniç kasaba nüfusunun %70.5'ini aktif

⁹ Doğanay, H., 1997, a.g.e., s.421.

Emiroğlu, M., 1975, *Türkiye Coğrafî Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus*. Ankara Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 7, Ankara, s.127-128.

Tümertekin, E., 1973, *Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar*. İstanbul Üniv. Yay. No: 1840, Coğrafya Enst. Yay. No: 72, İstanbul, s.23-24.

¹⁰ Darkot, B., 1967, a.g.m., s.3-8.

¹¹ Doğanay, H., 1997, a.g.e., s.166.

nüfus (3008 kişi), %29.5'ini ise bağımlı nüfus (1260 kişi) oluşturmaktadır. Domaniç kasabasında nüfusun bağımlılık oranı ise, %41.9'dur. Bu değer, 2000 yılı Kütahya ortalamasından (%48.9)¹² ve Türkiye ortalamasından (%55.1)¹³ daha düşük bir değerdedir.

2006 yılında ilçe merkezi nüfusunun %49.8'ini (2126 kişi) erkek nüfus, %50.2'sini (2142 kişi) ise kadın nüfus oluşturmaktadır. Erkeklerin nispeten azlığı, özellikle çalışma çağında olmak üzere gerçekleşen göçlerden kaynaklanmaktadır. 2006 yılı verilerine göre, Domaniç kasabasında 1267 aile ve 4268 nüfus mevcut olup, aile büyüklüğü 3.4'tür. Bu değer 2000 yılı Kütahya ili ortalamasından (4.34) ve Türkiye ortalamasından (4.5) daha düşüktür.¹⁴ Domaniç kasabasında genelde çekirdek aile tipi hâkim olup, bu durum tıpkı İvrindi'de¹⁵ olduğu gibi, kültürel değişime bağlı olarak özellikle genç nüfusun aile planlamasına önem vermesinden ve genç nüfusun çalışma maksadıyla göç vermesinden kaynaklanmaktadır.

2. Başlıca Fonksiyonlar

Fonksiyon kavramı, bir yerleşmenin ortaya çıkışını, gelişmesini ve büyümesini sağlayan faaliyetler şeklinde de tanımlanır.¹⁶ Yerleşmelerin kuruluşunu ve gelişmesini sağlayan pek çok fonksiyon bulunmaktadır. Bu fonksiyonlara göre yerleşmeleri sınıflandırırken, faal nüfusun sektörlere dağılımına bakılır. Bu dağılıma göre hâkim fonksiyon belirlenerek, yerleşmenin fonksiyonel sınıflandırmadaki yeri de tespit edilir. Ancak bunun yapılabilmesi için iş gücünün ekonomik faaliyet kollarına dağılım durumunun bilinmesi gerekir.¹⁷ Buradan hareketle Domaniç'in faal nüfusunun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı yapılacaktır.

Sağlık Ocağı ETF verilerine (2006) göre, kasabada çalışma çağındaki nüfus (15-64) 3008 kişi olup, bunun %34.0'ü (1024 kişi) ekonomik olarak faal nüfustur. Faal nüfusun oldukça az olmasının sebebi, nüfusun bir kısmının öğrenci, bir kısmının işsiz ve önemli bir kısmının ise başta Tunçbilek Garp Linyit İşletmeleri olmak üzere değişik kuruluşlardan emekli olmasına bağlıdır.

Faal nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımına baktığımızda, %53.6 ile (549 kişi) hizmetler sektörünün önde geldiği görülür. Bunu %25.9 ile (265 kişi) sanayi sektörü, %20.5 ile de (210 kişi) tarım sektörü takip eder (Tablo 2).

¹² DİE, 2000 GNS, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri-Kütahya, Ankara, s.46.

¹³ TÜİK, 2007, Türkiye İstatistik Yılı (2006), TÜİK Matbaası, Ankara, s.39.

¹⁴ TÜİK, 2007, a.g.yıllık, s.45.

¹⁵ Köse, A., 1996, Fonksiyonel Özellikleri Yönünden İvrindi, Atatürk Üniv. Yay. No:831, K.K.E.F Yay. No:74, Araştırma Seri No:16, Erzurum, s.16.

¹⁶ Doğanay, H., 1983, a.g.t., s.38.

¹⁷ Doğanay, S., 2007, a.g.m., s.90.

Tablo 2. Domaniç'te Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı (2000).

Fonksiyonlar	Tarım	Hizmetler						Sanayi	Toplam
		Yönetim	Eğitim ve Kültür	Sağlık	Ulaşım	Ticaret	Diğerleri		
Çalışan Nüfus	210	159	168	36	41	129	16	265	1024
%'si	20.5	15.5	16.4	3.5	4.0	12.6	1.6	25.9	100.0
Toplam	210	549						265	925
%'si	20.5	53.6						25.9	100.0

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri- Kütahya, Ankara, 1/1000 Domaniç İmar Planı, Açıklamalı Raporu, 2002.

2.1. Hizmetler Fonksiyonu

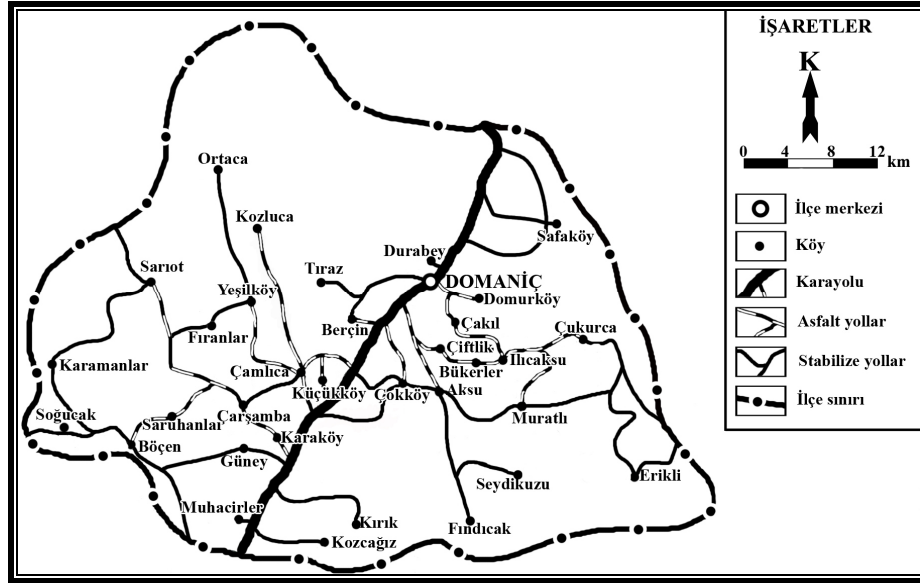
Domaniç'te faal nüfusun dağılımında en önemli faaliyet kolu olan hizmetler sektöründe, 2000 yılı itibariyle 549 kişi çalışmakta olup, faal nüfusun %53.6'sını oluşturmaktaydı. Hizmetler sektöründe çalışan nüfusun %30.6'sı (168 kişi) eğitim ve kültür hizmetlerinde, %29'u (159 kişi) yönetim hizmetlerinde, %23.5'i (129 kişi) ticaret hizmetlerinde, %7.4'ü (41 kişi) ulaşım hizmetlerinde, %6.6'sı (36 kişi) sağlık hizmetlerinde ve %2.9'u ise diğer hizmet alanlarında çalışmaktadır (Tablo 2).

2.1.1. Yönetim Fonksiyonu

Domaniç, asıl önemini 13. yüzyılda Ertuğrul Gazi'ye yaylak olarak verilmesinden sonra kazanmıştır. Osmanlı Devleti idaresinde uzun yıllar Hüdavendigâr Vilayeti'nin (Bursa), İnegöl kazasına bağlı bir nahiye olan Domaniç; Cumhuriyet'in ilânından sonra da uzun yıllar nahiye olarak Bilecik ili Söğüt ilçesine, Bursa ili İnegöl ilçesine bağlı kalmış, 1932 yılında Kütahya ili Tavşanlı ilçesine bağlanıp, 1 Nisan 1960 tarihinde de Kütahya'nın altıncı ilçesi olmuştur. Bu tarihten sonra kasabadaki nüfus artışının hızlanmasında ve kasabada tarım dışı fonksiyonların gelişmesi hız kazanmasında, yönetim fonksiyonunun hiç kuşkusuz çok önemli rolü olmuştur.

Domaniç ilçesinin yönetim alanı, 619 km² olup, ilçe sınırları içerisinde kalan bir belediye örgütlü köy yerleşmesi ve 32 köyün idari merkezi durumundadır (Şekil 5). Bahsedilen tüm yerleşmelerde 2006 yılı Sağlık Ocağı ETF verilerine göre 8708 erkek ve 9065 kadın olmak üzere, toplam 17 773 kişi yaşamaktaydı. İlçe yönetim bölgesi içerisinde yer alan köy yerleşmelerinin nüfusları, 22 (Seydikuzu) ile 1 062 (Karaköy) arasında değişmektedir. Yine belediye örgütlü Çukurca köyünün nüfusu ise 1 583'tür. İlçe merkezine en yakın köyler Durabey (2 km) ve Çakıl (3 km), en uzak köyler ise Karamanlar

(20 km) ve Sarıot (17 km)'tur (Şekil5). Kasabaya yakın köylerde yönetim fonksiyonunun etkisi güçlü olurken, uzak köylerde etki gücü azalmaktadır.

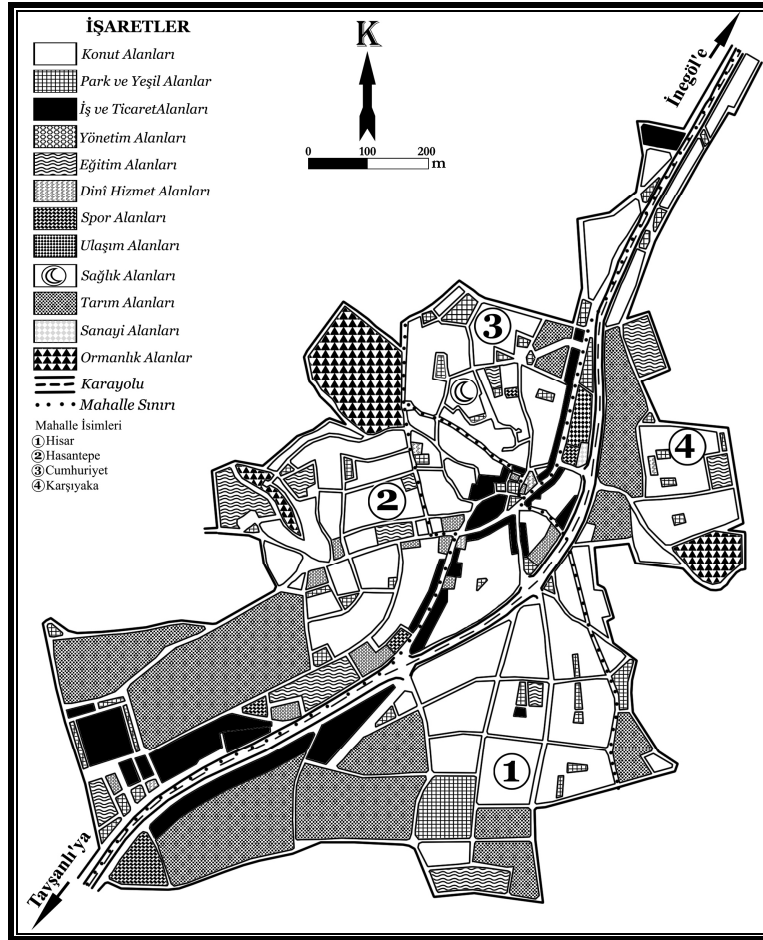
Şekil 5. Domanıç İlçesi'nin Yönetim Bölgesi Haritası.

Bir yerin merkezi olarak gelişmesinde en önemli elemanlardan birisi olarak şüphesiz yönetim fonksiyonu sayılmaktadır.¹⁸ Zira ülkemizde bilhassa küçük yerleşmelerin idarî bir statüye kavuşması, nüfus artışıyla birlikte diğer fonksiyonların gelişmesini teşvik etmektedir.¹⁹ Nitekim önceden nahiye olan bir yerleşmenin idari statüsünün ilçe olması, çeşitli devlet kurumlarının hizmetlerinin oraya getirilmesi demektir. Bu kuruluşlar ve devlet daireleri ise genellikle il ve ilçe merkezlerinde toplanmışlardır.²⁰ Dolayısıyla, idari işler ve diğer hizmetler (eğitim, sağlık gibi) için Tavşanlı ilçe merkezine bağlı bulunan köy yerleşmeleri, Domanıç ilçe merkezi etki sahası içerisinde kalmışlardır. Kasabada, yönetim fonksiyonu ile ilgili binaların, Cumhuriyet Meydanı çevresi, Tavşanlı Caddesi, Ertuğrul Gazi Caddesi, İğde Dibi Caddesi ve Atatürk Caddesi gibi değişik alanlarında konuşlandığı görülmüştür (Şekil 6).

¹⁸ Karaboran, H., 1989, *Şehir Coğrafyası ve Şehirselleşme Fonksiyonları*. Fırat Üniv. Dergisi, Sosyal Bilimler, Cilt: 3, Sayı: 1, Elazığ, s.89.

¹⁹ Güner, İ., 1997, *İğdir'in Kentsel Fonksiyonları ve Fonksiyonel Sınıflandırmadaki Yeri*, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 32, İstanbul, s.86-87.

²⁰ Yazıcı, H., 1995, *Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Bayburt*, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 30, İstanbul, s.210.

Şekil 6. Domanıç Kasabasının Fonksiyonel Arazi Kullanılışı.

Kamu binalarının kasabada farklı alanlarda dağılışı göstermeleri, tüm küçük ve orta büyüklükte şehirlerde olduğu gibi, araştırma sahasında da yönetim fonksiyonu için belirli bir alan olmadığının²¹ göstergesidir.

Kasabada faal nüfusun %15.5'i yönetim fonksiyonunda çalışmaktadır. İlçe merkezinde kamu hizmet kurumlarında çalışan nüfusun dağılımına baktığımızda, Milli Eğitim Müdürlüğü'nde 143, İlçe Müftülüğü'nde 52, Orman İşletme Şefliği'nde 52,

²¹ Tolun-Denker, B., 1974-1977, *Edirne Şehrinin Kullanılış Alanları*, İstanbul Üniv. Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Sayı: 20-21, İstanbul, s.97.
Yazıcı, H., 1995, a.g.m., s.203.

Domaniç Belediyesi'nde 36, İlçe Sağlık Grup Başkanlığı'nda 36, İlçe Kaymakamlığı'nda 32, İlçe Emniyet Müdürlüğü'nde 20, İlçe Tarım Müdürlüğü'nde 12, Posta İşletme Müdürlüğü'nde 7 kişi çalışmaktadır.²²

Kasabanın kırsal görüntüden nispeten uzaklaşıp, kentsel görünüme sahip olmasında hiç kuşkusuz yönetim fonksiyonunun etkisi fazladır. Ancak bu durum kasabadaki işsizlik sorununu azaltıcı yönde çok az etkili olduğundan, kasabadan göçü engelleyememiştir.

2.1.2. Eğitim ve Kültür Fonksiyonu

Domaniç'in eğitim fonksiyonunu oluşturan eğitim kurumları, gerek ilçe yönetim sahası içindeki bir kısım köyleri, gerekse Domaniç'e yakın ilçe ve il merkezlerini kısmen etkisi altında tutmaktadır. Domaniç ilçe merkezinde 2006 yılı itibarıyla, 2 ilköğretim okulu, 2 lise (1'i İmam Hatip Lisesi) ve 1 de Dumlupınar Üniversitesine bağlı Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır. 2006-2007 öğretim yılında ilköğretimde 395 kız, 406 erkek olmak üzere 801 öğrenci bulunup, 545'i Domaniç İlköğretim Okulu'nda, 256'sı ise Hisar İlköğretim Okulu'nda eğitim görmektedir. Bunların 527'sini (%65.8'i), taşınmalı sistemle kasabaya gelen öğrenciler oluşturmaktadır (Tablo 3, Şekil 7). Orta öğretim kurumlarında 128 kız, 91'i erkek, toplam 219 öğrenci bulunmakta olup, bunların 178'i Domaniç Lisesi'nde, 41'i ise İmam Hatip Lisesi'nde eğitim görmektedir. Ortaöğretimdeki öğrencilerin ise %23.7'si etki bölgesindeki köylerden gelmektedirler (Tablo 3, Şekil 7). Öğrencilerin geldikleri köyler ise; Safaköy, Fındıcak, Fıranlar, Yeşilköy, Kozluca, Kozcağız, Kırık, Muhacırlar, Berçin, Domurköy, Çakıl, Durabey ve Aksu'dur. Bu bağlamda Domaniç kasabasının sahip olduğu ilk ve orta öğretim kurumları ile ilçe sınırlarındaki köyleri etki sahasında bulundurmaktadır.

Tablo 3. Domaniç Kasabasındaki İlk ve Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Geldikleri Yere Göre Dağılımı (2006-2007 Öğretim Yılı).

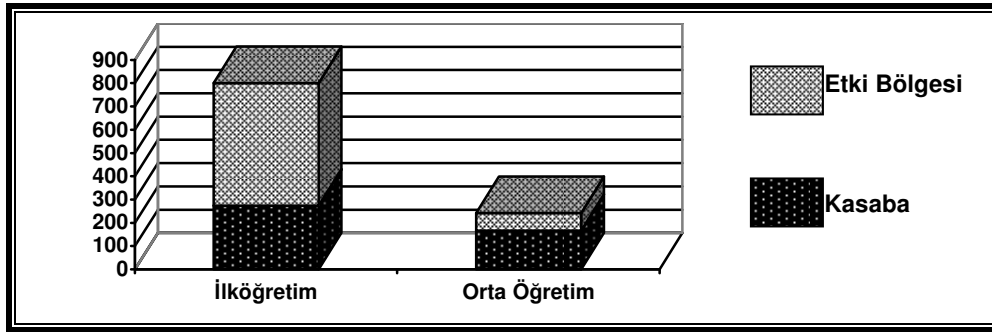
	İlköğretim	%'si	Orta Öğretim	%'si
Kasaba	274	34.2	167	76.3
Etki Bölgesi	527	65.8	75	23.7
Toplam	801	100.0	219	100.0

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü.

Dumlupınar Üniversitesi'ne bağlı Domaniç Meslek Yüksekokulu'nda ise, 2006-2007 Öğretim Yılı'nda 630 öğrenci kayıtlı olup, 17 öğretim elemanı, 9 da idari personel olmak üzere 26 kişi hizmet vermektedir. Başta İstanbul ve Bursa olmak üzere, İzmir, Balıkesir, Kastamonu, Ankara, Kütahya, Kocaeli gibi illerden gelenlerin çoğunlukta olduğu Domaniç M.Y.O, kasabanın kültürel etki bölgesinin sınırlarını oldukça genişletmiştir.

²² Veriler İlçe Kaymakamlığı'ndan alınmıştır.

Sadece İstanbul ve Bursa'dan gelen öğrenciler, toplam öğrencilerin yarıdan fazlasını (%50.9) oluşturmaktadır (Tablo 4). Bu durumda kasabanın bu şehirlere yakınlığı önemli derecede etki etmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kültürel etki sahasının ülkemizin tüm bölgelerinde etkili olduğunu, ancak Marmara Bölgesi'nde bu etkinin en üst düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 7. Domaniç Kasabası'ndaki İlk ve Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğrencilerin Geldikleri Yere Göre Dağılımı (2006-2007 Öğretim Yılı).

Tablo 4. Domaniç Meslek Yüksekokulu'nda Öğrenim Gören Öğrencilerin Geldikleri İllere Göre Dağılımı (2006-2007 Öğretim Yılı).

İl	Ö.S.	İl	Ö.S.	İl	Ö.S.	İl	Ö.S.	İl	Ö.S.	İl	Ö.S.
Adana	3	Burdur	1	Giresun	3	Kocaeli	15	Samsun	9	Ardahan	3
Afyon	4	Bursa	113	Gümüşhane	1	Konya	4	Tekirdağ	12	Yalova	9
Amasya	3	Çanakkale	4	Hatay	7	Kütahya	19	Trabzon	1	Karabük	4
Ankara	22	Çorum	2	İçel	9	Manisa	3	Şanlıurfa	1	Osmaniye	3
Antalya	8	Denizli	3	İstanbul	208	Muğla	8	Uşak	3	Düzce	3
Artvin	3	Diyarbakır	3	İzmir	32	Nevşehir	1	Yozgat	2		
Aydın	7	Edirne	3	Kastamonu	23	Ordu	5	Zonguldak	3		
Balıkesir	25	Eskişehir	9	Kırklareli	6	Rize	2	Aksaray	1		
Bolu	4	Gaziantep	4	Kırşehir	1	Sakarya	6	Karaman	2		

Kaynak: Domaniç Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü.

2006-2007 öğretim yılında Domaniç ilçe merkezinde bulunan toplam 5 okulda (2 İlköğretim, 2 Orta Öğretim, 1 Yüksek Öğretim kurumu), taşınmalı sistemle gelen 527 öğrenci hariç, toplam 1020 öğrenci öğrenim görmekteydi. Bu sayı, kasaba nüfusunun %23.9'unu oluşturmaktadır. Dolayısıyla kasabada, öğrencilerin varlığı önemli bir ticarî canlılık olarak kabul edilebilir. Nitekim bu öğrenci nüfus, kasabada kira fiyatlarının artmasına, özel yurtlar yapılmasına, kafeterya, internet kafe sayılarının artmasına ortam hazırlamıştır. İlçe merkezinde yüksek öğrenim gören öğrencilere yönelik toplam 237 kişi kapasiteli 3 yurt, 1 de pansiyon bulunmaktadır.

Kasabada Halk Eğitim Müdürlüğü'nün açtığı çeşitli kurslara, yönetim sahasındaki köylerden de katılımın olması, kurumun belirli bir etki bölgesinin oluşmasına katkıda bulunduğunun bir göstergesidir.

Ulaşım imkânlarının giderek artması, kasabadaki öğrencilerden üniversiteye hazırlananların, Tavşanlı'daki dersanelere günübirlik olarak gidip gelmelerine ortam hazırlarken, Domaniç'te dersane oluşumunu da engellemiştir. Dolayısıyla bu durum, kasabanın eğitim fonksiyonunun merkeziyet gücünü azaltan bir etken oluşturmuştur. Bunların yanı sıra bazı aileler, özellikle orta öğretim çağındaki öğrencilerini Tavşanlı, İnegöl ve Bursa'da yer alan kurumlara kaydettirerek, daha büyük yerleşim merkezlerinde daha iyi eğitim ve öğretimin yapıldığı kanaatine sahip olduklarını göstermektedirler. Sonuç olarak eğitim imkânlarının tam anlamında yeterli olmayışı, nüfusun eğitim hizmetleri daha gelişmiş yerleşmelere göçünü arttırıcı etki yapmaktadır.

2.1.3. Sağlık Fonksiyonu

Domaniç kasabasında, sağlık hizmetleri Domaniç İlçe Hastanesi tarafından yürütülmektedir. Bu sağlık kuruluşunda 7 doktor, 1 diş hekimi, 5 sağlık memuru, 2 çevre sağlık teknisyeni, 1 laboratuvar teknisyeni, 5 hemşire, 7 ebe, 2 memur, 1 şoför, 5 hizmetli olmak üzere toplam 36 personel görev yapmaktadır. Yine Domaniç'in köylerinde aynı kuruluşa bağlı 9 sağlık ocağı ile 4 sağlık evi de sağlık hizmeti vermektedirler.²³

Bu kuruluşlarda aşılama, ana çocuk sağlığı, çevre sağlığı, sağlık eğitimi, ilk yardım, adli tabiplik ve nüfus istatistikleri gibi hizmetler verilmektedir. Ayrıca ilçe merkezinde bulunan 4 eczane de sağlık hizmetlerine katkıda bulunmaktadır.

İlçe merkezinde bir hastane olmasına rağmen, bazı branşlarda uzman doktor yetersizliği nedeniyle bir kısım hastalıkların teşhisinde tam donanımlı hastanelere ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla ilçe merkezindeki sağlık kurumları önemli hizmet vermekle birlikte, çoğu sağlık sorunlarında Kütahya ve Bursa'daki hastaneler tercih edilmekte ve Domaniç, Kütahya ve Bursa'nın sağlık fonksiyonu etki sahasında bulunmaktadır. Bu durumda kuşkusuz ulaşım imkânlarının etkisi azımsanamaz.

2.1.4. Ulaşım Fonksiyonu

Yerleşmelerin gelişmesinde ulaşım faaliyetlerinin önemi büyüktür. Şehrsel fonksiyonların dar veya geniş bir bölgeye etkisi, ancak hızlı ve güvenli bir ulaşım sistemi ile mümkündür.²⁴ Kasabada faal nüfusun %4'ü ulaşım fonksiyonunda çalışmaktadır.

Domaniç'in şehirlerarası ve kasaba içindeki ulaşım bağlantıları sadece karayoluyla gerçekleşmektedir. Domaniç, Kütahya'ya 90 km, Bursa'ya 86 km, Eskişehir'e 137 km,

²³ Veriler İlçe Sağlık Grup Başkanlığı'ndan alınmıştır.

²⁴ Koca, H., 2005, Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden Dört Yol Şehri, Aktif Yayınevi, İstanbul, s.130.

İstanbul'a 292 km, Ankara'ya 370 km ve İzmir'e 371 km mesafede bulunmaktadır. Bulunduğu konum itibariyle Domaniç, ülke karayolu ulaşım ağında önemli bir işleve sahip değildir. Ancak Tunçbilek Garp Linyit İşletmesi'nde çıkarılan kömürün, D 595-05 (Domaniç-İnegöl) karayolu üzerinden Türkiye'nin çeşitli kentlerine dağıtımında önemli rol oynadığını söyleyebiliriz.

Domaniç'ten her gün Tavşanlı'ya (gidiş-dönüş) 12, İnegöl'e (gidiş-dönüş) 10, Kütahya ve Bursa'ya da 1'er sefer yapan minibüsçüler (Domaniç'e ait) bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, Kütahya-Tavşanlı-Domaniç-Bursa hattında gidiş-dönüş olmak üzere 2'şer kez sefer yapan firmalar (Kütahya'ya ait) bulunmaktadır. Şehirlerarası yolculukta karşılaşılan en önemli güçlük, Domaniç-Bursa güzergâhında bulunan Kocadağ'ın kış mevsiminde aşırı kar yağışı, buzlanma ve sis nedeniyle ulaşımında aksamalara neden olmasıdır. Bunlara rağmen Bursa kentinin birçok alandaki çekim gücü, Domaniç'ten Bursa'ya olan bu ulaşım ağını zorunlu kılmıştır.

Ulaşım hizmetleri bakımından idari sınırlarındaki köy yerleşmelerinin toplanma merkezi durumunda olan Domaniç kasabası, bu özelliği ile merkezilik özelliği kazanmıştır. Kasabaya uzak ve yolcu kapasiteleri düşük olan köyler (Ortaca, Kozluca, Sarıot, Soğucak, Fındıcak, Seydikuzu, Erikli) dışında, köy yerleşmelerinin hemen hemen tamamı her gün kasabaya sefer düzenlemektedirler.

Sonuç olarak Domaniç kasabasının, çevresindeki kırsal yerleşmelerin bir toplanma merkezi olduğunu ve düzenlenen seferlere bakıldığında kasabanın en fazla Tavşanlı, İnegöl, Kütahya ve Bursa ile ilişkilerinin olduğunu söyleyebiliriz.

2.1.5. Ticaret Fonksiyonu

Toplam faal nüfusunun % 12.6'sının (129 kişi), ticaret alanında hizmet verdiği (Tablo 2) Domaniç kasabası, sahip olduğu yönetim merkezi sıfatıyla aynı zamanda çevresindeki kırsal sahanın da ticarî merkezi özelliğini sahiplenmiştir. Ancak bu kırsal çevrenin sosyo-ekonomik düzeyinin kısıtlı oluşu ve iki komşu ilçe merkezinin (Tavşanlı ve İnegöl) ekonomik yönden oldukça gelişmiş oluşu kasabanın ticarî aktivitesini sınırlandırmıştır. Özellikle kamuda çalışan personel ve öğrenci sayısının artmasıyla ticarî faaliyetlerden nispeten bir artış olsa da bu fonksiyon, çevrede üretilen bazı tarımsal ürünlerin kasabada pazarlanması ve çevre kentlerdeki sanayi ürünlerinin bu sahaya dağıtılmasından öteye gidememiştir.

Kasabada yer alan ticarî işyerlerinin %58.4'ünü (94 işyeri) perakende ticaret, %34.1'ini (55 işyeri) genel hizmet işyerleri, %7.5'ini (12 işyeri) ise toptan ticaret işyerleri oluşturmaktadır.²⁵ Perakende ticaret yapan işyerleri arasında günlük ihtiyaçlara cevap veren dükkânlar (bakkal:9, market:9, büfe: 10, kasap: 5, manav: 2) ve periyodik ihtiyaçlara cevap

²⁵ Kütahya Esnaf ve Sanatkarları Odaları Birliği.

Kentsel Fonksiyonları Az Gelişmiş Kasabalara Bir Örnek: Domaniç

veren dükkânlar (konfeksiyon:7, ayakkabı:5, beyaz eşya-mobilya:5, eczane:4) başta yer gelir. Perakende ticaretin fazla oluşu, kasabada alım gücünün kısıtlı oluşundan ve nüfusun azlığından kaynaklanmaktadır.

Domaniç kasabasındaki ticarethanelerin çoğu pazarın yetersizliği nedeniyle İvrindi'de²⁶ ve Yomra'da²⁷ olduğu gibi birden fazla branşta hizmet verebilmektedir. Kasabada ticarî faaliyetlerin Cumhuriyet Meydanı, Ertuğrul Gazi ve Milli Egemenlik caddelerinde belirli bir hat boyunca yoğunluk kazandığı görülmektedir. Ticarî işyerlerinin önemli bir kısmı konut olarak kullanılan binaların alt katlarındadır (Fotoğraf 3).

Domaniç kasabasının ticarî faaliyetleri arasında yer alan *pazar*, pazartesi günleri kurulmakta olup, çevre köy, kasaba ve şehirlerden pek çok farklı sergi açılmaktadır. Pazarda özellikle meyve ve sebze çeşitlerinin bol olması, kasabada ki manavların az olmasına (2 adet) neden olmuştur. Pazardaki ticarî faaliyetlerin bir kısmı da yetiştirdikleri sebze ve meyveleri satmaya gelen köylülere olmaktadır.

Ülkemizdeki bazı kasabaların temel fonksiyonu tarım olmayıp, tarımla uğraşan kırsal nüfusa mal ve hizmet sağlamak olabilmektedir.²⁸ Bu bağlamda Domaniç, pazartesi günleri kurulan pazarı, diğer ticarethaneleri ve kamu kurumları ile çevresindeki kırsal yerleşmelere mal ve hizmet sağlamaktadır.

Fotoğraf 3. Kasabanın ticarî anlamda en işlek caddesi olan Ertuğrul Gazi Caddesi.

²⁶ Köse, A., 1996, a.g.e., s.58.

²⁷ Doğanay, S., 2007, a.g.m., s.101.

²⁸ Benedict, P., 1971, *Türkiye'de Küçük Kasabaların Etüdüne İlişkin Bazı Sorunlar*. Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, Çağlayan Matbaası, İstanbul, s. 177-178.

Sonuç olarak, Domaniç kasabasında ticarî faaliyetlerin çok yoğun olduğu söylenemez. Her ne kadar yönetim sahasının ticarî merkezi özelliğine sahip olsa da çok ve çeşitli ürün isteyen müşteri kitlesi, Tavşanlı ve İnegöl'ü tercih etmektedir. Domaniç'e yakın olmaları, ürünlerin bol ve çeşitli oluşu, Domaniç kasabasının ticarî merkezilik konumunu İnegöl, Tavşanlı ve Bursa'ya kaptırmasına neden olmaktadır.

2.1.6. Diğerleri

Domaniç kasabasında hizmetler fonksiyonunda istihdam edilen nüfusun %2.9'unu, toplam ekonomik faal nüfusun ise %1.6'sını (16 kişi) diğer hizmet fonksiyonunda çalışanlar oluşturmaktadır. Bu hizmet alanlarından en önemlileri; muhasebe, noter, bankacılık ve sigortacılıktır. Bu tür hizmet alanları da kasabayı, çevresindeki kırsal yerleşmelerin merkezî haline getirmede rol oynamışlardır.

2.2. Tarım Fonksiyonu

Domaniç kasabası faal nüfusunun %20.5'i (210 kişi) tarım sektöründe çalışmaktadır. Tarımsal anlamda yaygın olarak tahıl tarımı ve yem bitkileri tarımı yapılmaktadır. Bunların yanı sıra bahçe tarımı ve son 5 yılda da örtü altı sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır.

İlçe yüzölçümünün (61 900 ha) yaklaşık %20.6'sı (12 772 ha) tarım, %18.5'i (11 465 ha) çayır ve mera, %57.6'sı (35 610 ha) orman arazisi ve %3.3'ü (2 053 ha) ise kullanılmayan arazilerden oluşmaktadır.²⁹ Tarım arazisi içerisinde ekili arazilerde en büyük pay, 4 600 ha ile tahıl tarımı yapılan arazilere aittir. Tahıl tarımından sonra en büyük paya (1049 ha) baklagiller sahiptir. Üçüncü sırada bulunan yem bitkilerinin arazi varlığı 500 ha'dır. Domaniç'te gerçekleştirilen tarım faaliyetlerinin önemli bir kısmı geçim tipi olarak sürdürülmektedir. Meyvecilik daha ziyade tarla kenarlarındaki küçük alanlarda ve meskenlerin hemen yakınındaki bahçelerde yapılmaktadır. Safaköy'de yetiştirilen çilekler turfanda olarak Domaniç'te ve yakın olması nedeniyle İnegöl'deki yerel pazarlarda satılmaktadır. İlçede yapılan seracılık faaliyetleri ise yaz başında, erken ürün almak amacıyla yapılan ve ısıtma sistemi olmayan seralardır.

Domaniç ilçesinde 21 500 küçükbaş ve 5 705 büyükbaş olmak üzere toplam 27 205 baş hayvan beslenmektedir. Büyükbaş hayvanların önemli bir kısmı *montafon* ve *holstein* ırkı sığırlardan oluşmaktadır. Domaniç'te yapılan büyükbaş hayvancılık faaliyetleri, daha ziyade süt sığırcılığı şeklindedir. Küçükbaş hayvanların çoğunluğunu ise koyunlar (17 350 baş) oluşturmaktadır. İlçede arıcılık faaliyetleri pek yaygın olmayıp, toplam 350 fenni kovan bulunmaktadır.

²⁹ İlçe Tarım Müdürlüğü, 2006 verileri.

Kasabada tarım ve hayvancılıkla uğraşan ailelerin önemli bir kısmı geçim tipi olarak bu faaliyetlerle ilgilenmekte olup, ticarî amaç güdenlerin sayısı azdır. Bu nedenle kasabada, tarımsal anlamda yapılan üretimler, sadece kasabanın yönetim alanları ile sınırlı kalmaktan ileri gitmemiştir. Ancak bunun yanı sıra, kaynağını Ilıcaksu köyünden alan Ilıcaksu Deresi üzerinde kurulan çok sayıdaki *alabalık üretim çiftliği*, etki sahasını genişleterek il dışına da çıkarmıştır. Kasabada ve bağlı yerleşmelerindeki toplam 20 alabalık üretim çiftliğinde üretilen alabalıklar başta il içerisindeki yerel pazarlarda (Domaniç, Tavşanlı, Emet, Simav) olmak üzere, il dışında da (Bursa) alıcı bulabilmektedir.

2.3. Sanayi Fonksiyonu

Domaniç kasabasında faal nüfusun %25.9'unu (265 kişi), hizmetler sektöründen (%53.6) sonra ikinci sırada gelen sanayi sektöründe çalışanlar oluşturmaktadır. Ancak her ne kadar bu oran önemli bir miktar gibi görünse de, çalışanların büyük bir bölümü (%47.9'u), Domaniç ilçe merkezine 27 km. uzaklıktaki Tunçbilek Garp Linyit İşletmesi'nde çalışmaktadırlar. Domaniç kasabasına yakın olması, işletmeye her gün gidip gelen servis hizmetinin bulunması ve yapılan işin aylık gelirinin Domaniç çevresindeki diğer iş imkânlarına nazaran oldukça fazla olması, Domaniç kasabasında ikamet eden pek çok kişinin söz konusu işletmede çalışmasına ortam hazırlayan önemli faktörlerdir. Ayrıca İnegöl'de bulunan mobilya ve tekstil başta olmak üzere pek çok sanayi kuruluşu da Domaniç kasabası çalışma çağındaki nüfusun çekim alanında bulunmaktadır. Kasabaya yakınlığı (46 km) ve servis imkânları, İnegöl'ü, Domaniç'te yaşayan pek çok kişi için önemli bir iş sahası hâline getirmiştir.

Domaniç kasabasındaki atölye tipi sanayi tesisleri; ağaç doğrama ve yan ürünleri (7 adet), demir doğrama (3 adet), oto boya ve oto tamir (15 adet) atölyelerinden oluşturmaktadır. Çoğunluğunu oto tamiri ve bakım atölyelerinin oluşturduğu *Küçük Sanayi Sitesi* Karşıyaka Mahallesi'nde çevre yolunun kuzeyinde yer almaktadır. Sanayi sektöründe istihdam edilen nüfusun %34.7'si (92 kişi) kasabadaki atölye tipi sanayi tesislerinde ve İnegöl'deki çeşitli kuruluşlarda çalışmaktadırlar.

Aşırı bir nüfus artışı olmadığı ve göç almadığı hâlde, Domaniç'te konutların sürekli yenilenmesi ve yeni binaların inşası dikkati çeker. Bundaki esas neden, yurt dışında yaşayan Domaniçlilerin, yaz aylarında gelip kalabilecekleri kendi konutlarını edinme isteğidir. Kasabanın kaba ve ince inşaat işçiliği konusunda kendi ihtiyacını karşılayacak sayıda ustası mevcuttur. Kasabada özellikle ahşap işçiliği konusunda kalifiye elemanlar mevcuttur. Bunun nedeni çevredeki orman varlığına bağlı olarak eski yapı tarzının daha ziyade ahşap ağırlıklı olmasıdır. Kasabada inşaat sektöründe yaklaşık 46 kişi hizmet vermektedir. Bu oran, sanayi sektöründe istihdam edilen nüfusun % 17.4'ünü oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, faal nüfusunun dörtte birinin sanayi sektöründe istihdam edildiği Domaniç kasabası, bir tarafta sanayi yatırımlarının oldukça yoğun olduğu İnegöl'ün, diğer tarafta da linyit işletme tesislerinin yer aldığı Tunçbilek'in etki sahasında kalmaktadır. Bu ise kasabanın gelişmişlik seviyesinin sürekli aynı düzeylerde kalmasına neden olmakta ve genç nüfusu söz konusu yerlerde iş bulmaya mecbur bırakmaktadır. Dolayısıyla bu süreç, göçü meydana getirmektedir.

3. Tartışma

Her ne kadar Türkiye İstatistik Kurumu bütün il ve ilçe merkezlerini kent olarak kabul etse de, coğrafyacılar açısından bir yerleşmenin kentsel ya da kırsal özellikler gösterdiği tartışma konusu olmuştur. Kent ve kır yerleşmeleri arasında nüfus, fonksiyonlar, plânlama, merkeziyet gücü, fizyonomik görünüm ve hayat tarzı önemli ölçütlerdir.³⁰ Doğanay, bir yerin kent sayılabilmesi için aktif nüfusun yarıdan fazlasının tarım dışı sektörlerde (hizmetler, sanayi) çalışması gerektiğini ileri sürer.³¹ Zira söz konusu fonksiyonlar kent yerleşmelerinin ortaya çıkmasını, gelişmesini ve büyümesini sağlayan özelliklerdir.³² Bazı coğrafyacılar göre bu özellikler, 10 000 ve daha fazla nüfusa sahip olan yerleşmelerde ortaya çıkmaktadır.³³ Yine bazı coğrafyacılar ise nüfus kriterinin 20 000 olması gerektiğini savunarak bu sınırı daha da yükseltmiştir.³⁴ Bu açıdan değerlendirildiğinde Domaniç'in hiçbir zaman bu sınıra erişemediğini ve dolayısıyla bir kent olmadığını görürüz (Tablo 1). Ancak belirli bir çevrenin merkezi konumunda olan yerleşmeler, çeşitli fonksiyonları ile bu çevreyi etkisi altında tutmayı başarabilirler. Dolayısıyla nüfus kriterinin, günümüzde kır-kent arasındaki ayırımı yetersiz kaldığı bir gerçektir.³⁵

Tablo 2'deki verilere bakıldığında, Domaniç kasabası nüfusunun %79.5'inin tarım dışı sektörlerde uğraştığı gözlenir. Her ne kadar iktisadî faaliyetler tarım dışı sektörlerde yoğunlaşsa da, bu Domaniç'in kent olduğu anlamına gelmez. Zira Domaniç kasabası 2006 yılı nüfusu ile (4 268 kişi), 442 Sayılı Köy Kanunu'na ve bazı coğrafyacıların kabul ettiği 10 000 nüfus kriterine göre, bir kasaba yerleşmesidir. Bu bağlamda Domaniç, çevredeki

³⁰ Köse, A., 1996, a.g.e., s.1.

³¹ Doğanay, H., 1997, a.g.e., s.417-424.

³² Doğanay, H., 1983, Erzurum'un Şehirsel Fonksiyonları ve Başlıca Plânlama Sorunları (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Erzurum, s.39.

³³ Tümer, E., 1965, Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması, İstanbul Üniv, Coğrafya Ens. Yay. No: 43, İstanbul, s.2.

³⁴ Özçağlar, A., 1997, Türkiye'de Belediye Örgütü Yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler). Ekol Yayınevi, Ankara, s.9.

³⁵ Özgür, E. M., 1996, Yeni İlçe Merkezlerimizin Fonksiyonel Bakımdan Gösterdiği Özellikler, Ankara Üniv., Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Arş. Der. Sayı:12, Ankara, s.31-32.

kırsal yerleşmelere mal ve hizmet üreten, şehrsel fonksiyonları gelişmekte olan bir kasaba yerleşmesidir. Zira kasabalar, köy yerleşmesi ile şehir yerleşmesi arasında köprü oluşturan yerleşmelerdir. Fonksiyonları itibariyle şehirlere göre az gelişmiş, köylere göre ise oldukça gelişmiş olan kasabalarda, hem köyün hem de şehrin hayat tarzını bir arada bulmak mümkündür.³⁶ Domaniç de Türkiye'deki çoğu kasabada olduğu gibi hem şehrsel hem de kırsal izlerin bir arada görülebildiği bir kasaba yerleşmesi niteliğindedir.

4. Sonuç

Araştırma konusu olarak seçilen Domaniç kasabası, fizyonomik görünüm ve nüfus (2006: 4 268 kişi)³⁷ açısından kasaba görünümünde olmasına rağmen, kentsel fonksiyonları gelişmekte olan bir ilçe yönetim merkezidir.

İnegöl'e 46, Tavşanlı'ya ise 38 km. uzaklıkta bulunan Domaniç kasabası, birçok fonksiyon bakımından da bu şehirlerin etki bölgesi içerisinde kalmaktadır. Bunun dışında yönetim sahası nüfusunun az ve ekonomik potansiyelinin kısıtlı oluşu, kentsel fonksiyonların gelişimini de olumsuz yönde etkilemiştir. Domaniç kasabasına merkezilik özelliğini kazandıran en önemli fonksiyon, şüphesiz *yönetim fonksiyonudur*. Nitekim Osmanlı Devleti'nin kuruluş yerlerinden biri olması nedeniyle önem kazanan Domaniç kasabası, 1960 yılında ilçe merkezi olmasıyla, diğer fonksiyonların ortaya çıkmasına ve nüfus birikimine ortam hazırlamıştır. Ancak yönetim fonksiyonu, kasabada nüfus artışını, diğer fonksiyonların gelişmesini ve merkeziyet gücünü daha da ilerletmeye yetmemiştir. Dolayısıyla sürekli dışarıya göç veren bir kasaba haline gelmiştir. Bu durumun temel sebepleri arasında, bir taraftan Bursa'nın sanayi bakımından önde gelen ilçelerinden İnegöl, diğer taraftan Kütahya'nın Tavşanlı ilçesi arasında âdeta sıkışıp kalması ile kasabada genç nüfusa hitap edebilecek herhangi bir ciddi yatırımın olmaması yer almaktadır.

Sonuç olarak Domaniç'te, faal nüfusun sektörel dağılımında her ne kadar tarım dışı sektörler hâkim olsa da, 10 000 ve 20 000 nüfus kriterleri, fizyonomik görünüm ve kentsel hayat tarzı dikkate alındığında, tarımsal faaliyetler yanında bazı kentsel fonksiyonların gelişme gösterdiği ve özellikle hizmetler fonksiyonunun ön plâna çıktığı *kasaba yerleşmelerine* bir örnek oluşturur.

³⁶ Özçağlar, A., 1997, a.g.e., s.7-8.

³⁷ Domaniç Sağlık Ocağı 2006 Yılı ETF kayıtlarından derlenmiştir.

KAYNAKÇA

- AYDIN, O., 2006, Hayme Ana ve Domaniç, Kütahya Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Ekspres Matbaası, Kütahya.
- BENEDICT, P., 1971, Türkiye’de Küçük Kasabaların Etüdüne İlişkin Bazı Sorunlar. Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, Çağlayan Matbaası, İstanbul.
- DARKOT, B., 1967, *Şehir Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri*, İstanbul Üniv., Coğrafya Enst. Dergisi, Cilt:8, Sayı: 17, İstanbul.
- DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri-Kütahya, Ankara.
- DİNÇER, B., ÖZASLAN, M., 2004, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, DPT, Ankara.
- DOĞANAY, H., 1983, Erzurum’un Şehirselleşme Sorunları ve Başlıca Plânlama Sorunları (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Erzurum.
- DOĞANAY, H., 1997, Türkiye Beşerî Coğrafyası. Millî Eğitim Bakanlığı Yay. No: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No: 877, Eğitim Dizisi No: 10, İstanbul.
- DOĞANAY, S., 2007, *Yomra’nın Başlıca Fonksiyonel Özellikleri*, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı: 18, Konya.
- EMİROĞLU, M., 1975, *Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus*. Ankara Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 7, Ankara.
- GOTTMANN, J., 1976, Şehirselleşmenin Gelişmesi (Çeviren Nazmiye ÖZGÜÇ). İstanbul Üniv. Yay. No: 2087, Coğrafya Enst. Yay. No: 80, İstanbul.
- GÖNEY, S., 1977, Şehir Coğrafyası-I. İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No: 2274, Coğrafya Enst. Yay. No: 91, Cilt: 1, İstanbul.
- GÜLER, M., 2002, 1/1000 Domaniç İmar Planı Açıklamalı Raporu, Kütahya.
- GÜNER, İ., 1997, *İğdır’ın Kentsel Fonksiyonları ve Fonksiyonel Sınıflandırmadaki Yeri*. Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 32, İstanbul.
- HAMMER, J. V., 1997, Osmanlı Tarihi, (Çeviren: Mehmet ATA), M.E.B Yay. İstanbul.
- KARABORAN, H., 1989, *Şehir Coğrafyası ve Şehirselleşmeler*. Fırat Üniv. Dergisi, Sosyal Bilimler, Cilt: 3, Sayı: 1, Elazığ.
- KOCA, H., 2005, Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri Yönünden Dört Yol Şehri, Aktif Yayınevi, İstanbul.
- KOŞAR, S., 2001, Kütahya, TŞOF Matbaacılık, Ankara.
- KÖSE, A., 1996, Fonksiyonel Özellikleri Yönünden İvrindi, Atatürk Üniv. Yay. No:831, K.K.E.F Yay. No:74, Araştırma Seri No:16, Erzurum.
- ÖZÇAĞLAR, A., 1996, *Türkiye’nin İdarî Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler*. Ankara Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 12, Ankara.
- ÖZÇAĞLAR, A., 1997, Türkiye’de Belediye Örgütü Yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler). Ekol Yayınevi, Ankara.
- ÖZGÜR, E. M., 1996, *Yeni İlçe Merkezlerimizin Fonksiyonel Bakımdan Gösterdiği Özellikler*, Ankara Üniv., Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Arş. Der. Sayı:12, Ankara.

Kentsel Fonksiyonları Az Gelişmiş Kasabalara Bir Örnek: Domanıç

- TOLUN-DENKER, B., 1974-1977, *Edirne Şehrinin Kullanılış Alanları*. İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Dergisi, Sayı: 20-21, İstanbul.
- TÜİK, 2007, Türkiye İstatistik Yılı (2006), TÜİK Matbaası, Ankara.
- TÜMERTEKİN, E., 1973, Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirselleşmeler. İstanbul Üniv. Yay. No: 1840, Coğrafya Enst. Yay. No: 72, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E., 1965, Türkiye’deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması, İstanbul Üniv, Coğrafya Ens. Yay. No: 43, İstanbul.
- WEBER, M., 2003, Şehir, Modern Kentin Oluşumu, (Çeviren: Musa Ceylan), Bakış Yayınları, İstanbul.
- YAZICI, H., 1995, *Şehir Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Bayburt*. Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 30, İstanbul.
- Hüdavendigâr Vilayeti Salnameleri, (Hicri 1302, Miladî 1885 ve Hicri 1310, Miladî 1893 yıllarına ait).
- Mütenevvi Maruzat Evrakı, Dosya No:47, Gömlek No:92, Tarih (Miladî): 12.01.1891, Yıldız Perakende Evrakı Vilayetler Tahrirâtı, Dosya No:23, Gömlek No.84, Tarih (Miladî): 18.01.1892.